

Selin TEKELİ

Dr. Öğr. Üyesi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi/Yabancı Diller Yüksekokulu/Yabancı Diller Bölümü/Yabancı Diller Anabilim Dalı, Karaman/Türkiye

Assist. Prof, Karamanoğlu Mehmetbey University, School of Foreign Languages, Department of Foreign Languages, Karaman, Türkiye

 eposta: selinozturk@kmu.edu.tr

 <https://orcid.org/0000-0002-4081-9155> RorID: <https://ror.org/037vfv096>

Atıf/Citation: Tekeli, Selin. 2023.Somatik Deyimler Bağlamında Rusça ve Türkçe Deyimlerin Karşılaştırılması. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 11(34), 48-70.

<https://doi.org/10.33692/avrasyad.1174171>

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü /Article Types:	Araştırma Makalesi/Dissertation Summary
Geliş Tarihi /Received:	12.09.2022
Kabul Tarihi/Accepted:	12.02.2023
Yayın Tarihi/Published:	20.03.2023

SOMATİK DEYİMLER BAĞLAMINDA RUSÇA VE TÜRKÇE DEYİMLERİN KARŞILAŞTIRILMASI ÖZ

Her dilin söz varlığında yer alan akrabalık adları, hayvan adları, yiyecek-içecek adları, renk adları, sayı adları ve organ adları temel kelimeler içerisinde yer almaktadır. Söz konusu kelimeler deyim oluşturma sürecinde önemli bir yere sahipken ait oldukları dil ile ilgili de önemli bilgiler içermektedir. Özellikle dilin temel kelimeleri içinde yer alan organ adları ile kurulmuş deyimlerin tespit edilmesi çalışmamızın konusunu ortaya koymaktadır. Somatik deyimler şeklinde adlandırılan organ adlarının kullanımı ile oluşturulan bu deyimler Rusçanın söz varlığının önemli bir kısmını oluşturmaktadır.

Bu çalışmada, çeşitli deyim sözlüklerinde yer alan çeşitli organ adlarıyla kurulmuş deyimler tespit edilmiş ve bu deyimler şu başlıklar altında değerlendirilmiştir: Her iki dilde aynı organ adı ile oluşan deyimler, Rusçada ve Türkçede farklı organ adları kullanılarak oluşturulan ancak anlam bakımından aynı olan deyimler, Rusçada organ adı ile kurulmayıp Türkçede organ adı ile kurulan deyimler, Rusçada organ adı ile kurulup Türkçede organ adı ile kurulmayan deyimler. Daha sonra tespit edilen bu deyimlerin eşdeğerlik açısından Türkiye Türkçesi ile karşılaştırması yapılmıştır. Betimleyici tarama modeli ve karşılaştırmalı analiz tekniği ile yapılan bu çalışmada incelemeye konu olan bu somatik deyimlerin birçoğunun anlam bakımından Türkçede tam karşılıkları tespit edilmişken bazı deyimlerin ise eşdeğerleri bulunamamıştır. Bu durum farklı dillerde ifade şekillerinin de farklı olması ile açıklanabilmektedir. Her iki dildeki somatik deyim varlığı üzerine araştırma yaptığımız bu çalışma ile diğer karşılaştırmalı çalışmalara da katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Rusça, Türkçe, organ adları, somatik deyimler, eş değerlik.

Somatik Deyimler Bağlamında Rusça ve Türkçe Deyimlerin Karşılaştırılması

COMPARISON OF RUSSIAN AND TURKISH IDIOMS IN THE CONTEXT OF SOMATIC IDIOMS

ABSTRACT

The names of kinship, animal, food-beverage, color, number and organ in the vocabulary of each language are included in the basic words. While these words have an important place in the process of idiom formation, they also contain important information about the language they belong to. This study particularly focuses on the identification of idioms formed with organ names in the basic words of language. These idioms formed by the use of organ names called as somatic idioms constitute a significant part of the Russian lexical existence. In this study, idioms formed with various organ names in various idioms dictionaries were determined and these expressions were evaluated under these groups: Idioms formed with the same organ name in both languages, idioms formed by using different organ names in Russian and Turkish but which have same meanings, idioms not formed with organ name in Russian but formed with organ name in Turkish, idioms that are formed with the name of organ in Russian but not with the name of organ in Turkish. Then, these idioms were compared with Turkish in terms of equivalence. This study was conducted with the descriptive scanning model and comparative analysis technique. On one hand, the exact equivalents of many of these somatic expressions in terms of meaning were detected in Turkish, on the other hand, the equivalents of some idioms could not be found. In this case, it can be mentioned that the forms of expressions in different languages have different aspects. This study on the existence of somatic idioms in both languages also aims at contributing to other comparative studies.

Keywords: Russian, Turkish, organ names, somatic idioms, equivalence.

Giriş

Bir milleti diğerlerinden farklı kılan, sahip oldukları tarihi ve kültürel değerleridir. Yüzyıllar boyunca karşılaştığı medeniyetler sayesinde milletin dili ve kültürü şekillenir. O medeniyetlerden aldığı kelime ve deyimler sayesinde âdeta kendi tarihinin özünü ortaya koyar (Kaplan 2015:143).

Günümüzde birçok araştırmacı insanların maddi ve manevi kültürünün dilde yansımaları olan nesnelere ve olaylarını incelemekle ilgilenmektedir. Bu tür araştırmalar, kültürün dilde ortaya çıkmasını, yansımalarını ve pekiştirilmesini inceleyen bir disiplin olan kültürdilbilim çerçevesinde yürütülür (Livçina 2018: 5). Kültürdilbilim, yirminci yüzyılın sonlarına doğru dilbilimin ve kültürbilimin kesiştiği noktada yeni bir bilim dalı olarak ortaya çıkmıştır. Kültürbilim ve dilbilim açısından iki anlayış bulunmaktadır. Kültürü bir bütün içerisinde ele alan kültürbilim ile etnografya (etnoloji), kültürel antropoloji, kültür felsefesi, tarihsel kültürbilim çalışmaları yakın ilişki içerisinde. Kültürbilim, kültürü bireyin ve halkın tını olarak incelerken; kültürdilbilim bu tının dil aracılığıyla dışı vurumuna odaklanır (Paşalıoğlu 2022: 841). Toplumun dil bilincini, dil dünya görüşünü, milli değerlerini ve algılarını ortaya koymayı hedefleyen kültürdilbilim, kültür olgusunu ele alırken hem kültür öğelerini muhafaza eden hem de aktaran bir birim olarak ortaya çıkar (Paşalıoğlu 2022: 840). Çağdaş literatürde de kültürdilbilimin birçok tanımı vardır. V. N. Teliya, kültürdilbilimi

etno-dilbilimin bir parçası olarak tanımlar ve konusunun dilbilim ve kültürel çalışmalar olmak üzere iki disiplinin kesişiminde incelendiğine inanır (1996: 8). V. V. Vorobyov ise kültürdilbilimi, “dil ve kültürün karşılıklı ilişkisini ve etkileşimini inceleyen bir disiplin” olarak tanımlar (1996: 9).

Bir dilde yaşanan toplumsal gelişme ve değişimler, toplumların yaşam tarzlarının birbirlerinden farklı olması, farklı kültürlerin birbirlerini etkilemesi, siyasi gelişmeler, dillerin söz varlıklarını etkiler. Dilin anlatım gücünün ortaya çıkarıldığı ve kültürün temel değerlerinin ortaya çıkarılmasını sağlayan söz varlığı ögesinin deyimler olduğu söylenebilir. Kalıplaşmış sözcük olan deyimlerin en önemli özelliklerinden biri ait olduğu kültüre özgü değerler taşımasıdır. Sosyokültürel unsurlar taşıyan deyimler, ait olduğu milletin kültürü, tarihi, yaşam geleneği, maddi ve manevi değerleri gibi konularda bilgi edinilmesini sağlar. Bu yüzden bir dilde yer alan deyimleri çevirmek için öncelikle o dilin kültürünü yakından tanımak ve o kültürde deyim nasıl kullanıldığını öğrenmek gerekmektedir. Çünkü deyimler uzun bir tarihi geçmişe sahip oldukları için ait olduğu kültürü, düşünce yapısını ve özelliklerini yansıtır.

1. Rus Dilbiliminde Deyimbilim (Frazeoloji) Kavramı

Türkiye Türkçesinde “genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, kendine özgü bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği, tabir” (Türkçe Sözlük 2011: 651) olarak açıklanan “deyim” terimi; Rusçada “sabit sözcük birleşimleri” (Savko 2005: 132) olarak “frazeologizm” sözüyle karşılık bulmaktadır. Deyimler de sözcükler gibi nesnelere, eylemlere adlandırılır. Ancak kelimelerden farkı iki ya da daha fazla bileşenden oluşmalarıdır (Basko 2003: 7).

Deyimleri öğreten dilbilimin alt dalı (Savko 2005: 132) olan deyimbilim (frazeoloji) ise Rusçada фразеология “frazeologiya” şeklinde kullanılmaktadır. Bu deyimsel birleşimleri semantik, morfolojik, sentaks ve leksik açıdan araştıran birçok araştırmacı tarafından çeşitli tanımlamalar yapılmasına rağmen, ifade ettikleri bu tanımlamalar hemen hemen benzer şekillerde olmuştur. N.M. Şanski, A.A. Şahmatov, V.N. Teliya, A.İ. Molotkov, V.P. Jukov, İ.E. Savko, F.F. Fortunatov, M.V. Panov, V.V. Vinogradov ve B.A. Larin gibi birçok Rus dilbilimci deyimler ve deyim bilim alanında önemli araştırmalar yapmıştır. Rus dilbilimcilerinden Şanski, deyimbilimini “dil deyimsel sistemini mevcut durumu ve tarihî gelişimi içinde inceleyen dilbilim dalı”(1985: 4), Yarantsev “yaşayan her dilin inceleme alanına giren özel bir alan” (2001: 6) olarak tanımlamıştır.

Fransız dilbilimci Charles Bally'nin (1865-1947) fikirleri deyimbilimin gelişimini etkilemiştir. İlk olarak Ch. Bally 1905 yılında deyimbilim terimini kullanmıştır. Deyimbilim terimi ilk başlarda “ilgili sözcük birleşimlerini öğreten stilistiğin bir bölümü” olarak kullanılmıştır. Fakat Batı Avrupa ve Amerikalı dilbilimciler bu terimi beğenmemiştir. Deyimbilimi dilbilimin bir disiplini olarak belirten ilk araştırmacı E.D. Polivanov olmuştur.

Somatik Deyimler Bağlamında Rusça ve Türkçe Deyimlerin Karşılaştırılması

Daha sonraları B. A. Larin ve V.V. Vinogradov bu bilim dalı üzerine çalışmalar yapmışlardır (Ekibayeva 2018: 6).

Naile Hacızade, 1940'lı yıllarda Sovyet dilbiliminde deyimbilimin ayrı bir dilbilim dalı olarak ortaya çıkmasını sağlayan V. V. Vinogradov'un çalışmalarının öneminden bahseder. Vinogradov, Bally'nin sözcük birleşimleri ile ilgili fikirlerinden etkilenerek kendi deyim sınırlandırmasını yapar. Deyimlerin anlam yapısından yola çıkarak deyimleri *deyimsel kaynaşmalar, deyimsel birlikler ve deyimsel uyum* olmak üzere 3 gruba ayırır (2013: 18-19).

1920-40'lı yıllarda birçok dilbilimci tarafından ele alınmaya başlanan deyimbilim konusu, 1950'lerde, deyimlerin benzerlik ve farklılıkları üzerine odaklanmaya başlamıştır. 1960-70'li yıllarda ise deyimlerin semantik yapısına, nominatif yönüne, karşılaştırmalı olarak öğretilmesine ve sözlüklerde deyim tanımının incelenmesine önem verilmiştir (Novitskaya 2013: 2).

2. Organ Adları ve Somatik Deyimler

Bir dile ait söz varlığı incelemesi yaparken ilk olarak temel sözcüklere başvurulur. Dilin söz varlığı unsurları sürekli olarak değişse de insanın yaşamında birinci derecede öneme sahip en çok kullanılan ve en az değişikliğe uğrayan temel sözcükler bu durumdan çok fazla etkilenmezler (Hengirmen 1999: 355-356). Çekirdek sözcükler adı da verilen temel söz varlığı içerisinde insan organ adları başta olmak üzere onun en doğal gereksinimlerini karşılayan eylemler, yiyecek-içecek adları, akrabalık adları, sayı adları, maddi kültür içine giren bitki ve hayvan adları ve manevi kültür içinde yer alan birçok çeşitli kavramı yansıtan sözcükler bulunur (Aksan 2015: 34-35).

İnsan hayatında en önemli role sahip sözcükler içerisinde organ adları da bulunmaktadır. Dilin temel söz varlığında bulunan organ adlarının deyimlerin oluşumunda çok sık kullanıldığı bilinmektedir (Şahin 2009: 2022). Temel söz varlığı içinde yer alan organ adları onları deyim kurmada elverişli bir duruma getirmiştir (Tor 2007: 120).

Türkçedeki organ adları üzerine inceleme yapan Levent Doğan insan hayatında önemli kavram veya hareketleri karşılayan temel kelimelerin ölçütlerini sıralarken temel kelimelerin kaynaklık ettiği deyimlerin diğer kelimelere göre daha çok kullanıldıklarına dikkat çeker (Doğan 2005: 155).

"Bedenle ilgili olan" (Dinçoğlu 2003: 425) anlamına gelen somatik kelimesi Yunanca kökenli "vücut, beden" anlamı katan somat- önekinden gelmektedir (Dinçoğlu 2003: 425). Hem dil biliminde hem de tıp biliminde aynı anlama gelen somatizm terimi somatika kelimesinden gelmektedir. Özellikle dilbilim araştırmalarında somatik deyimler önemli bir yere sahip olduğu için insan vücudu ile ilgili kelimeleri ifade ederken bu kavram kullanılmaktadır (Özkan F., Şadiyeva G. 2003: 135).

Deyimsel birleşimlerde, somatik bileşen gerçek anlamda kullanılmaz, mecazi anlamda kullanılır ve sadece sembol olarak görev yapar. Somatik bileşenin sembolik anlamı, insanların zihninde ortaya çıkan çağrışımları ifade eder. Dilbilimciler, somatik söz varlığının tümünün deyim birimlerinin oluşumunda eşit olarak yer almadığını belirtirler. En sık görülen somatik bileşenler, işlevleri en belirgin ve işlevsel olarak önemli olan vücudun ve insan organlarının bölümleridir (Şerstova, Semyanova 2014: 99).

Ruşçada beş duyu organının yanı sıra el, ayak, yürek, kalp gibi organ adlarıyla oluşturulmuş birçok deyim bulunmaktadır. Bu çalışmanın inceleme kısmında, A.D. Kurilova'nın hazırladığı Rus Dilinin Yeni Deyimler Sözlüğü (Noviy Frazеologičeskiy Slovar' Russkogo Yazıka), A.İ. Molotkov'un Rus Dilinin Deyimler Sözlüğü (Frazеologičeskiy Slovar' Russkogo Yazıka) ve Ömer Aydın Süer'in Rusça-Türkçe Deyimler Sözlüğü'nde geçen organ adlarıyla kurulmuş bazı deyimler incelenmiş ve bu deyimlerin TDK'nin Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü'nden de anlamları verilerek eşdeğerlikleri olup olmadıkları tespit edilmiştir. Bu deyimlerin birçoğunun Türkçede karşılıkları bulunmaktayken birçoğunun da karşılıkları tespit edilememiştir. Bu çalışmada çeşitli kaynaklardan yararlanılarak tespit edilen bazı somatik deyimler şu sınıflandırmalara göre oluşturulmuştur:

- Her iki dilde aynı organ adı ile oluşan deyimler
- Rusçada ve Türkçede farklı organ adları kullanılarak oluşturulan ancak anlam bakımından aynı olan deyimler
- Rusçada organ adı ile kurulmayıp Türkçede organ adı ile kurulan deyimler
- Rusçada organ adı ile kurulup Türkçede organ adı ile kurulmayan deyimler

2.1. Her İki Dilde Aynı Organ Adı İle Oluşan Deyimler

Bu grupta hem Rusça hem Türkiye Türkçesinde aynı organ adı kullanılarak oluşturulan çeşitli deyimler listeler halinde yer almaktadır. Bu deyimler daha derli toplu olması açısından organ adlarına göre ayrı ayrı alt başlıklar altında verilmiştir:

Глаз- Göz Organ Adı İle Oluşan Deyimler:

Rusça Deyimler	Türkiye Türkçesi Deyimler	Anlamı
бить в глаза	göze çarpmak	dikkati üzerine çekmek
бросаться (броситься) в глаза	göze çarpmak (ilişmek)	dikkati üzerine çekmek, dikkat çekmek
вставать перед глазами	gözünün önüne gelmek	bir şeyi zihinde canlandırmak, hatırlamak
делать (сделать) большие	gözlerini fal taşı gibi açmak	şaşkınlıkla bakmak

Somatik Deyimler Bağlamında Rusça ve Türkçe Deyimlerin Karşılaştırılması

глаза		
смотреть (глядеть) во все глаза	gözünü (dört) açmak, gözünü (veya gözlerini) dikmek	dikkatle bakmak, dikkat kesilmek gözünü ayırmadan bir yere, bir kimseye bakmak

Голова- Kafa, Baş Organ Adı İle Oluşan Deyimler:

Rusça Deyimler	Türkiye Türkçesi Deyimler	Anlamı
вбивать (выбить) кому-либо в голову	(birinin) kafasına koymak	birine, bir şey telkin etmek, kabul ettirmek
голова варит	kafası çalışmak (işlemek)	aklı yerinde olmak
иметь голову на плечах	aklı başında olmak	akıllı olmak, sağduyulu olmak
качать головой	baş (kafa) sallamak	ikaz etmek için başını iki yana veya öne arkaya hafifçe eğmek
морочить голову	(birinin) kafasını karıştırmak	birini ne yapacağını bilemez duruma getirmek, şaşırtmak
не лезть в голову	kafası almamak	anlayamamak, kavrayamamak
с (от) головы до ног (до пят); с (от) ног до головы	baştan ayağı (ayağa), baştan aşağı, tepeden tırnağa	tümü, bütünü, bir uçtan öbür uca kadar
склонять голову	baş eğmek	saygı göstermek için baş eğerek selamlamak

Горло- Boğaz, Gırtlak Organ Adı İle Oluşan Deyimler:

Rusça Deyimler	Türkiye Türkçesi Deyimler	Anlamı
брать (взять) за горло (глотку, жабры)	boğazına (gırtlığına) basmak (sarılmak, yapışmak)	birine bir şey yaptırmak için dayatmak veya inat etmek, birini sıkıştırmak (zorlamak)
застревать в горле	boğazında düğümlenmek	sözünü bitirememek, söylemek istediğini heyecan veya üzüntü yüzünden diyememek

Зубы- Diş Organ Adı İle Oluşan Deyimler:

Rusça Deyimler	Türkiye Türkçesi Deyimler	Anlamı
показать зубы	diş göstermek	korkutmak, göz dağı vermek
точить (острить) зубы (зуб)	diş bilemek	kötülük yapmak için fırsat beklemek

Нога- Ayak Organ Adı İle Oluşan Deyimler:

Rusça Deyimler	Türkiye Türkçesi Deyimler	Anlamı
вертеться под ногами	ayak bağı olmak, ayak altında dolaşmak	bir yere gidilmesine veya bir işin yapılmasına engel olmak
легок на ногу	ayağına çabuk	bir yere alışıldan daha kısa sürede gidip gelen, hızlı
лизать ноги	(birinin) elini ayağına öpmek, eline ayağına kapanmak (sarılmak, düşmek)	birine çok yalvarmak, kul köle olmak
не чуют (не слышать) ног (под собой)	ayakları yerden kesilmek, ayakları yere değmemek	çok sevinmek, sevinçten havalara uçmak
нога за ногу (идти/ ехать)	ayak sürümek	gönderilen yere isteği ile gitmemek, ağır ağır, uyuşuk uyuşuk (yürümek, gitmek)
падать в ноги	ayağına düşmek	çok yalvarmak
стоять одной ногой в могиле (в гробу)	bir ayağı çukurda olmak	ölümü yaklaşmış olmak; çok yaşlanmış olmak

Нос- Burun Organ Adı İle Oluşan Deyimler:

Rusça Deyimler	Türkiye Türkçesi Deyimler	Anlamı
воротить (крутить) нос	burun kıvrırmak	küçümsemek, beğenmemek
крутить носом	burun bükmek	beğenmemek

Кость- Kemik Organ Adı İle Oluşan Deyimler:

Rusça Deyimler	Türkiye Türkçesi Deyimler	Anlamı
одна кожа да кости	bir deri bir kemik	çok zayıf

Somatik Deyimler Bağlamında Rusça ve Türkçe Deyimlerin Karşılaştırılması

пересчитать кости	kemiklerini kırmak	birini çok dövmek
-------------------	--------------------	-------------------

Лицо- Yüz, Surat Organ Adı İle Oluşan Deyimler:

Rusça Deyimler	Türkiye Türkçesi Deyimler	Anlamı
бросать (кидать) в лицо	yüze (yüzüne) vurmak (çarpmak)	ayıplayarak kusurunu yüzüne söylemek
кривить лицо	suratını ekşitmek (buruşturmak)	yüzüne memnun olmadığını belirten bir anlam vermek

Рот- Ağız Organ Adı İle Oluşan Deyimler:

Rusça Deyimler	Türkiye Türkçesi Deyimler	Anlamı
зажать/зажимать (затыкать/заткнуть, закрыть) рот	(birinin) ağızını tıkmak (kapatmak, kapamak, tutmak), ağızına tıkmak (vurmak), lafı ağızına tıkmak	(birini) susturmak, söylemesine imkân tanımamak, (birinin) konuşmasına engel olmak
набрать в рот воды	ağızından çıt çıkmamak, ağızını açmamak	hiçbir şey söylememek, susmak, tek kelime konuşmamak, sessiz kalmak
не брать в рот	(bir şeyi) ağızına sürmemek (koymamak); ağızına içki koymamak	herhangi bir yiyeceği veya içeceği hiç yememek veya içmemek; içki içmemek
разевать/разинуть рот	ağızı (bir karış) açık kalmak	çok şaşırarak, şaşakalmak
раскрывать/открывать рот	ağız (ağızını) açmak; ağızı açık kalmak	konuşmaya başlamak, söz söylemek, konuşmak; çok şaşırarak
растянуть рот до ушей	(sevincinden) ağızı kulaklarına varmak	çok sevinmek
скривить рот	ağız bükmek	beğenmemek, hor görmek, aşağılamak
смотреть (глядеть) в рот	(birinin) ağızına bakmak (bakakalmak), ağız içine bakmak; ağızı açık dinlemek	bir kimsenin ne diyeceğini tüm dikkatiyle dinlemek ve onun özüne göre hareket etmek, sözünden çıkmamak; çok dikkatli dinlemek

Selin TEKELİ

улыбнуться во весь рот	(sevincinden) ağız kulaklarına varmak	çok sevinmek
------------------------	---------------------------------------	--------------

Рука- El Organ Adı İle Oluşan Deyimler:

Rusça Deyimler	Türkiye Türkçesi Deyimler	Anlamı
выпускать (выпустить) из рук вожжи	dizginleri <i>elinden</i> kaçırmak (serbest bırakmak)	hakimiyetini kaybetmek
приложить руку	<i>el</i> atmak	bir işe girişmek, teşebbüs etmek

Сердце- Gönül, Kalp Organ Adı İle Oluşan Deyimler:

Rusça Deyimler	Türkiye Türkçesi Deyimler	Anlamı
большого сердца	<i>gönlü</i> (gözü) tok (bol)	açgözlülük etmeyen, cömert
брать (взять) за сердце	<i>kalbini</i> fethetmek (kazanmak)	etkilemek, sempatisini kazanmak
вырывать (вырвать) из сердца	<i>gönlünden</i> (<i>kalbinden</i>) söküp atmak, kalbinden çıkarmak	unutmaya çalışmak

Усты- Ağız Organ Adı İle Oluşan Deyimler:

Rusça Deyimler	Türkiye Türkçesi Deyimler	Anlamı
быть на устах	<i>ağızdan</i> düşmemek (düşürmemek)	her zaman sözünü etmek, söylemek
из уст в уста	<i>ağızdan</i> ağıza	herkes birbirine söyleyerek

Ухо- Kulak Organ Adı İle Oluşan Deyimler:

Rusça Deyimler	Türkiye Türkçesi Deyimler	Anlamı
во все уши (слушать):	cankulağı ile (<i>kulak</i> kesilerek) dinlemek, <i>kulak</i> kesilmek	çok dikkatli dinlemek
держатъ ухо востро	<i>kulağı</i> kırışte olmak	söylenecek sözü, gelecek haberi sabırsızlıkla beklemek; temkinli olmak
наострить уши	<i>kulak</i> kesilmek	dikkatle dinlemek

Somatik Deyimler Bağlamında Rusça ve Türkçe Deyimlerin Karşılaştırılması

растянуть рот до ушей	(sevincinden) ağzı kulaklarına varmak	çok sevinmek
-----------------------	---------------------------------------	--------------

Язык- Dil Organ Adı İle Oluşan Deyimler

Rusça Deyimler	Türkiye Türkçesi Deyimler	Anlamı
вертиться на языке	dilinin ucunda olmak; dilinin ucuna gelmek	bir türlü anımsayamamak; söyleyecek duruma gelmek söylemeyi çok istemek.
держат язык за зубами	dilini tutmak	gereksiz şeyler söylememek, susmak
попасть на язык (кому)	(birinin, birilerinin) dile, (dillere) düşmek	dedikodu konusu olmak, hakkında dedikodu yapılmak
у него язык отнялся	(ağzı) dili tutulmak	Konuşamamak
язык без костей	dilinin kemiği yok, dilli düdük, çenesi düşük (çürük)	ağızına geleni söyleyen, boşboğaz, çok ve gereksiz şeyler konuşan

2.2. Rusçada ve Türkçede Farklı Organ Adları Kullanılarak Oluşturulan Ancak Anlam Bakımından Aynı Olan Deyimler:

57

Kaynak dildeki organ adı hedef dilde başka bir organ adı ile değiştirilerek oluşturulmuştur. Ancak anlatılmak istenen şey her ikisinde de aynıdır. Anlam olarak bir farklılıkları yoktur. Organ adı değiştiği gibi anlatılmak istenen kavramı anlatmak için aynı organ adı farklı fiillerle de kullanılabilir. Örneğin Türkiye Türkçesinde “istemediği hâlde boş bulunup söyleyivermek” anlamında *ağızdan* kaçırma deyimini kullanılırken Rusçada сорваться с языка “dilinden kaçırma” deyimini kullanılmaktadır. Yine Türkiye Türkçesinde “şundan bundan konuşup vakit geçirmek, gevezelik etmek” anlamında *çene* çalmak(yarıştırmak) (Aksoy 1988: 691) deyimleri kullanılırken Rusçada чесать/почесать языки (Gültek 2004: 1886) deyiminde olduğu gibi *çene* yerine *dil* sözcüğü kullanılarak deyim oluşturulmuştur. Bu grupta yer alan deyimlerde kaynak dilde ve hedef dilde birbiri yerine kullanılan organ adları italik olarak yazılmıştır ancak Rusçadaki organ adı Türkçede farklı organ adlarına karşılık geldiği için hangi organ adına ait olduğu konusunda belli bir alt başlık oluşturulamamıştır. Bu yüzden burada tespit edilen deyimler yine derli toplu olması açısından Rusçadaki organ adına göre ayrı ayrı tablolar halinde verilmiştir:

Rusça Deyimler	Türkiye Türkçesi Deyimler	Anlamı
КОЛОТЬ ГЛАЗА (КОМУ)	(birinin) başına kakmak;	yapılan bir iyiliği yüzüne

Selin TEKELİ

	<i>yüzüne</i> vurmak (çarpmak)	vurarak birini üzme; ayıplayarak kusurunu yüzüne söylemek
--	--------------------------------	---

Rusça Deyimler	Türkiye Türkçesi Deyimler	Anlamı
ВОДИТЬ ЗА НОС	<i>parmağında</i> oynatmak	şaşırtmak, aldatmak, yanlış yönlendirmek
КЛЕВАТЬ НОСОМ	<i>gözünden</i> uyku akmak, <i>gözleri</i> kapanmak	çok uykulu, yorgun olmak, çok uykusu gelmek, pinekleme
НОС НЕ ДОРОС (У КОГО)	<i>ağzı</i> süt kokuyor	çok deneyimsiz, çaylak

Rusça Deyimler	Türkiye Türkçesi Deyimler	Anlamı
БЕЗ МЫЛА В ДУШУ ЛЕЗТЬ	<i>göz</i> boyamak	kandırmak
ВЫВОРАЧИВАТЬ (ВЫВЕРНУТЬ) ДУШУ	<i>içini</i> dökmek	derdini anlatmak

Rusça Deyimler	Türkiye Türkçesi Deyimler	Anlamı
КРИВИТЬ РОТ	<i>dudak</i> bükmek	bir şeyi beğenmediğini, küçümsediğini belli etmek, umursamamak
СЛУШАТЬ РАСКРЫВ РОТ	cankulağı ile dinlemek, <i>kulak</i> kesilmek	çok dikkatli (büyük bir dikkatle) dinlemek

Rusça Deyimler	Türkiye Türkçesi Deyimler	Anlamı
О ДВУХ ГОЛОВАХ	<i>gözü</i> kara/pek	çok cesur, korkusuz

Rusça Deyimler	Türkiye Türkçesi Deyimler	Anlamı
СОРВАТЬСЯ С ЯЗЫКА	<i>ağzından</i> kaçırmak	istemediği hâlde boş bulunup söyleyivermek
УКОРОТИТЬ ЯЗЫК	<i>çenesini</i> kapatmak, <i>ağzını</i> tıkamak	susturmak, sözünü kesmek
ЧЕСАТЬ (ПОЧЕСАТЬ) ЯЗЫК	<i>çene</i> çalmak (patlatmak),	gevezelik etmek, boşboğazlık

Somatik Deyimler Bağlamında Rusça ve Türkçe Deyimlerin Karşılaştırılması

	<i>çenesi düşmek</i>	etmek, konuşmak
язык проглотилшь	<i>parmaklarını yersin, yeme de yanında yat</i>	yemeğe doyamazsın, çok lezzetli, çok hoş olan şeyler için söylenen bir söz
язык хорошо подвешен	<i>ağzı (iyi) laf yapıyor</i>	kolay konuşma (inandırıcı söz söyleme) yeteneği olmak
язык чешется	<i>çenesi açılmak (düşmek, durmamak), çenesinin bağı çözülmek</i>	durmadan konuşmak, gevezelik etmek, konuşmaya can atmak

Rusça Deyimler	Türkiye Türkçesi Deyimler	Anlamı
всплеснуть руками	<i>ağzı açık (bir karış açık) kalmak</i>	çok şaşırmak, şaşakalmak, hayretler içinde kalmak
мастер на все руки	<i>on parmağında on marifet</i>	çok becerikli

Rusça Deyimler	Türkiye Türkçesi Deyimler	Anlamı
в поте лица (работать)	<i>alın teriyle, kan ter içinde (çalışmak)</i>	çok emek vererek, çalışarak, durup dinlenmeden

Rusça Deyimler	Türkiye Türkçesi Deyimler	Anlamı
быть в когтях	<i>boyun eğmek; avucunun içinde olmak, eline düşmek</i>	tabi olmak, itaat etmek; egemenliği, buyruğu altına girmek

Rusça Deyimler	Türkiye Türkçesi Deyimler	Anlamı
попасть на зубок	<i>(birinin) diline düşmek</i>	yermek veya alay etmek amacıyla birinin kötü veya yanlış davranışını sürekli söylemek
щёлкать зубами	<i>karnı zil çalmak, açlıktan karnı sırtına yapışmak</i>	çok acıkmış olmak
чесать (почесать) зубы	<i>çene çalmak (patlatmak), çenesi düşmek</i>	gevezelik etmek, boşboğazlık etmek, konuşmak

Rusça Deyimler	Türkiye Türkçesi Deyimler	Anlamı
высасывать (высосать) из пальца	işkembeden atmak (söylemek)	uydurmak
знать как свои пять пальцев	avucunun içi gibi bilmek	bir şeyi çok iyi ve ayrıntılarıyla bilmek

Rusça Deyimler	Türkiye Türkçesi Deyimler	Anlamı
зуба не дура	ağzının tadını bilir	her şeyin güzelini, iyisini bilir.

Rusça Deyimler	Türkiye Türkçesi Deyimler	Anlamı
кусать локти	başını dövmek	çok pişman olmak

Rusça Deyimler	Türkiye Türkçesi Deyimler	Anlamı
лоб в лоб (сходиться)	burun buruna gelmek	beklenmedik bir anda karşılaşmak

Rusça Deyimler	Türkiye Türkçesi Deyimler	Anlamı
бежать со всех ног	tabanları yağlamak	hızlıca kaçmak
быть без ног	bacakları kopmak	çok yorulmak

Rusça Deyimler	Türkiye Türkçesi Deyimler	Anlamı
море по колено	gözü pek/kara	korkusuz, tehlikeye aldırılmaz

2.3. Rusçada Organ Adı İle Kurulmayıp Türkçede Organ Adı İle Kurulan Deyimler

Türkçede herhangi bir organ adı kullanılarak oluşturulan deyimın Rusçasında organ adı yer almayabilir. Ancak anlatılmak istenen şey her ikisinde de aynıdır. Örneğin забывать (забыть) дорогу deyimini “yolunu (yolu) unutmak” olarak çevrilirken içerisinde organ adı yer almaz; ancak Türkçedeki tam karşılığında “bir yere gitmez olmak, uğramamak” anlamında *ayağını kesmek*, bir daha adım atmamak deyimini kullanılmaktadır. Bu grupta yer alan deyimlerin bazıları şunlardır:

Somatik Deyimler Bağlamında Rusça ve Türkçe Deyimlerin Karşılaştırılması

Rusça Deyimler	Türkiye Türkçesi Deyimler (Ağız Organ Adı İle Oluşan)	Anlamı
БИТКОМ НАБИТ	<i>ağzına</i> kadar dolu	tıklım tıklım, tepeleme dolu, tıkış tıkış

Rusça Deyimler	Türkiye Türkçesi Deyimler (Avuç Organ Adı İle Oluşan)	Anlamı
БЫТЬ (У КОГО) ПОД КАБЛУКОМ	(birinin) <i>avcunun</i> (<i>avuçlarının</i>) içinde olmak	(birinin) kontrolü (etkisi) altında olmak

Rusça Deyimler	Türkiye Türkçesi Deyimler (Ayak Organ Adı İle Oluşan)	Anlamı
забывать (забыть) дорогу	<i>ayağını</i> kesmek, bir daha adım atmamak	bir yere gitmez olmak, uğramamak
идти на поклон	(birinin) <i>ayağına</i> gitmek	alçak gönüllülük ederek veya saygı göstererek birinin yanına varmak
лизать пятки	el etek öpmek, eline <i>ayağına</i> kapanmak (veya sarılmak veya düşmek)	yaltaklanmak, birine çok yalvarmak
яблоку негде упасть	<i>ayak</i> basacak (adım atacak) yer yok, <i>ağzına</i> kadar dolu, iğne atsan yere düşmez, yer yok	çok kalabalık, tıklım tıklım

Rusça Deyimler	Türkiye Türkçesi Deyimler (Baş, Kafa Organ Adı İle Oluşan)	Anlamı
играть первую скрипку	<i>baş</i> olmak	önde gelmek, lider olmak
ни аза не знать	<i>kafası</i> almamak	anlayamamak, hiç çakmamak
подводить под монастырь (кого)	<i>başına</i> iş açmak	uğraştırıcı ve üzücü bir işin çıkmasına yol açmak, kapana sıkıştırmak

Selin TEKELİ

Rusça Deyimler	Türkiye Türkçesi Deyimler (Göz Organ Adı İle Oluşan)	Anlamı
бросать (бросить) взгляд	göz atmak, göz gezdirmek.	fazla dikkat etmeden bakıvermek
в два счёта	kaşla göz arasında	hemencecik, çabuk, şıp diye
втирать (втереть) очки	göz (ünü) boyamak	kandırmak, yanıltmak aldatmak

2.4. Rusçada Organ Adı İle Kurulup Türkçede Organ Adı İle Kurulmayan Deyimler

Rusçada herhangi bir organ adı kullanılarak oluşturulan deyimlerin Türkçesinde organ adı yer almaz. Ancak anlatılmak istenen şey her ikisinde de aynıdır. Örneğin *класть зубы на полку* deyimini “dişlerini rafa koymak” olarak çevrilirken içerisinde organ adı yer alır; ancak Türkçedeki tam karşılığında “sefalet çekmek, açlık çekmek” anlamında kullanılan “bir dilim ekmeğe muhtaç olmak” deyiminde organ adı yer almaz. Bu grupta yer alan deyimlerin bazıları şunlardır:

Rusça Deyimler (Голова- Baş, Kafa Organ Adı İle Oluşan)	Türkiye Türkçesi Deyimler	Anlamı
в первую голову (очередь)	herkesten (her şeyden) önce, evvel emirde	en önce, öncelikle, ilk iş olarak
валить с больной головы на здоровую	faturasını (birine) çıkarmak (ödetmek), (birinin) üstüne yıkmak	sorumluluğu birine yüklemek, kendi suçunu başkasına yüklemek
вешать (повесить, опустить) голову	yeise (hüzne) kapılmak	çok üzülme, hüzünlenmek
мыть голову	fırça çekmek (atmak)	azarlamak, paylamak
окунуться (уйти) с головой	kendini adamak (kaptırmak)	kendini vermek

Rusça Deyimler (Горло- Boğaz Organ Adı İle Oluşan)	Türkiye Türkçesi Deyimler	Anlamı
во всё горло (во всю глотку) (кричать, орать)	avazı çıktığı kadar	çok yüksek sesle, bangır bangır

Somatik Deyimler Bağlamında Rusça ve Türkçe Deyimlerin Karşılaştırılması

Rusça Deyimler (Зубы- Diş Organ Adı İle Oluşan)	Türkiye Deyimleri	Türkçesi	Anlamı
заговаривать <i>зубы</i>	maval okumak, laf kalabalığına getirmek, kıvırtmak		yalan söylemek, yalan söyleyerek oyalamak, masal okumak
класть <i>зубы</i> на полку	bir dilim ekmeğe muhtaç olmak		sefalet çekmek, açlık çekmek.

Rusça Deyimler (Нога- Ayak Organ Adı İle Oluşan)	Türkiye Deyimleri	Türkçesi	Anlamı
бросаться (броситься) <i>совсемног</i>	tabana kuvvet kaçmak		olanca gücüyle koşmak, çok hızlı (koşarak) kaçmak
вставать с <i>левой ноги</i>	sol tarafından kalkmak		1) aksiliği, huysuzluğu, tersliği üzerinde olmak; 2) işleri ters gitmek
протягивать (протянуть) <i>ноги</i>	nalları dikmek		ölmek

Rusça Deyimler (Рука- El Organ Adı İle Oluşan)	Türkiye Deyimleri	Türkçesi	Anlamı
бить по <i>рукам</i>	işi bağlamak		uzlaşmak, tokalaşmak
брать (взять) себя в <i>руки</i>	öfkesini yenmek, sinirlerine hakim olmak		kendini tutmak, kendine hakim olmak
держатъ себя в <i>руках</i>	kendine hakim olmak		sinirlenmemek, sabırlı davranmak

Rusça Deyimler (Сердце- Kalp Organ Adı İle Oluşan)	Türkiye Deyimleri	Türkçesi	Anlamı
бередить <i>сердца</i>	derdini (yarasını) deşmek, acısını tazelemek		acıyı, üzüntüyü tekrar hatırlatmak
болеть <i>сердцем</i>	içi içini yemek		dert etmek, endişelenmek, huzursuz olmak

Selin TEKELİ

Rusça Deyimler (Шея- Боюн Organ Adı İle Oluşan)	Türkiye Deyimler	Türkçesi	Anlamı
гнать (толкать, выталкивать) в шею (в три шеи)	kapı dışarı etmek (atmak)		kovmak, dışarı atmak
мылитьшею	fırça çekmek (atmak)		azarlamak, paylamak.

3. Eş Değerlilik Açısından Somatik Deyimlerin Karşılaştırılması

3.1. Tam Eşdeğeri Olan Deyimler (Полные Эквиваленты): Rusça ve Türkiye Türkçesindeki bu tür deyimler karşılaştırıldığında anlam bakımından paralelliklerin fazla olması dikkat çeker. Bu gruptaki deyimlerin anlam, yapı ve kelime olarak hedef dilde birebir karşılıkları bulunmaktadır. Örneğin *burun* kıvrırmak (T.T.)- крутить носом (Rus.); *ağzına* bakmak (T.T.)- смотреть/глядеть в рот (Rus.); *gözlerine* inanmamak (T.T.)- не верить глазам (Rus.). Bu grupta yer alan deyimlerin bazıları şunlardır:

Rusça Deyimler	Türkiye Türkçesi Deyimler
в глазах темнеет/мутится, зеленеет/потемнело	gözleri kararmak
валяться в ногах	ayaklarına kapanmak
волосы становятся дыбом/встают/поднимаются	tüyleri diken diken olmak
воротить нос	burun çevirmek
вылетать, вылететь/выскакать, выскочить из головы	kafasından çıkmak
голова идет/пошла кругом	başı dönmek
длинный язык	dili uzun
забивать/ забить голову	kafasını doldurmak
кровь/краска бросилась/кинулась в лицо	yüzü kızarmak
крутить носом	burun kıvrırmak
лезть/полезть в голову	kafasına takmak
ложиться на плечо	omzunda taşımak
наострить уши/ насторожить уши	kulak kesilmek
не верить глазам	gözlerine inanmamak

Somatik Deyimler Bağlamında Rusça ve Türkçe Deyimlerin Karşılaştırılması

не верить/ не поверить своим ушам	kulaklarına inanamamak
не выходить из головы	kafadan çıkaramamak
не отрывать/ не отводить глаз	gözünü ayıramamak
не сводить/не спускать глаз	gözünü ayırmamak
ногтя/мизинца подметки/не стоять	tırnağı bile olamamak
отводить/отвести глаза	gözünü başka yere kaydırmak
от головы до ног	baştan ayağa
пальцем не шевельнуть	parmağını bile kıpırdatmamak
плечом/плечо к плечу	omuz omuza
прятать глаза	gözlerini kaçırmak
режет глаза/глаз	göz kamaştırmak
смотреть/глядеть в рот	ağızına bakmak
стоять перед глазами	gözünün önünde durmak
ухо/уши режет	kulak tırmalamak
язык без костей	dilinin kemiği olmamak
язык не поворачивается/не повернулся	dili varmamak
язык отнялся	dili tutulmak

3.2. Anlamsal Açıdan Aynı Olmasına Rağmen Leksik Açıdan Kısmen Farklılık Gösteren Kısmi Eşdeğer Deyimler (Частичные Эквиваленты): Rusça ve Türkiye Türkçesindeki deyimler karşılaştırıldığında bu grupta yer alan deyimler anlam açısından aynı şeyleri ifade etmelerine rağmen, leksik olarak farklılıklar içermektedirler. Her iki dilde farklı kelime türleri kullanılarak deyimler oluşturulmuştur. Örneğin, *kafası çalışmak* (T. T.) - *голова варит* (Rus.) Birebir çeviride “kafası kaynıyor”; *kılıcı kıpırdatmamak* (T.T.)- и даже *бровью не шевельнул* (Rus.) Birebir çeviride “kaşını bile kıpırdatmadı”; *dudak bükme* (T.T.)- *надуть губы/надуть губки* (Rus.) birebir çeviride “dudak şişirmek”; *kafa yormak* (T.T.) - *ломать голову* (Rus.) Birebir çeviride “kafa kırmak”. Bu grupta yer alan deyimlerin bazıları şunlardır:

Rusça Deyimler	Türkiye Türkçesi Deyimler
бросаться/кидаться в глаза	göze çarpmak

Selin TEKELİ

вешать/ повесить головушку	boynu bükülmek, başını önüne eğmek
глаза на лоб лезут/полезли	gözleri yerinden fırlamak
глаза разгорелись	göz dikmek
голова кружится/закружилась	başı dumanlı
голова на плечах	aklı başında
голова/котелок варит	kafası çalışmak
горит в руках	eli çabuk, eli tez
делать большие круглые глаза	gözü fal taşı gibi açılmak
задирать нос	burnu havada olmak
и даже бровью не шевельнул	kılmı kıpırdatmamak
и даже бровью/глазом, ухом, носом не ведет/не повел	kılmı kıpırdatmamak
надувать губы/надуть губки	dudak bükmek
пересчитать кости	kemiklerini kırmak
смотреть/глядеть вовсе глаза	göz kulak olmak
стоять поперек горла	gırtlığına kadar gelmek

3.3. Semantik Eş Değeri Olan Deyimler (Семантические Эквиваленты): Bu gruptaki deyimler anlam açısından aynı olmasına rağmen leksik açıdan tamamen farklılık göstermektedirler. Deyimler her iki dilde farklı kelimeler kullanılarak oluşturulmuştur. Örneğin, içi içini yemek (T.T.)- портить себе кровь (Rus.); kulağına küre olmak (T.T.)- зарубить себе на носу (Rus); göz boyamak (T.T) - втирать очки (Rus).

Rusça Deyimler	Türkiye Türkçesi Deyimler
быть на голову выше	bir adım daha önde olmak
всеми печенками	iliklerine kadar nefret etmek
глаза разбегаются/разбежались	kafası başka yerde olmak
играть на руку	dört ayağının üzerine düşmek
из-под самого носа	göz göre göre
как будто/словно бельмо в/на глазу	sevmediğin ot burnunun dibinde biter

Somatik Deyimler Bağlamında Rusça ve Türkçe Deyimlerin Karşılaştırılması

крутить <i>носом</i>	<i>dudak bükme</i>
кусать себе <i>локти</i>	<i>başını taştan taşa vurmak</i>
<i>лица нет/нету</i>	<i>beti benzi atmak</i>
махнуть <i>рукой</i>	<i>yüz çevirmek</i>
наступить/наступить на <i>ногу/на ноги</i>	<i>başını yerden yere (taştan taşa) vurmak</i>
не покладая <i>рук</i>	<i>arı (karınca) gibi çalışmak</i>
оставаться/остаться <i>носом</i>	<i>kendi kazdığı kuyuya kendisi düşmek</i>
отбиваться <i>руками и ногами</i>	<i>ayak diretmek</i>
скалить <i>зубы</i>	<i>bir tarafı ile gülmek</i>
<i>средней руки</i>	<i>ne iyi, ne kötü</i>
тянуть/тащить за <i>уши</i>	<i>deh çüh ile hal etmek</i>
<i>хлопот/забот/полон рот</i>	<i>başını kaşıyacak vakti olmamak</i>
<i>черт/леший/ нелегкая дернул за язык</i>	<i>ağzında bakla ıslanmamak</i>
<i>чесать/почесать языки</i>	<i>çene çalmak</i>
<i>язык до Киева доведет</i>	<i>sora sora Bağdat bulunur</i>

Sonuç

Her dilde yer alan deyimlerin anlamları aynı olsa da ifade şekilleri farklılıklar gösterebilmektedir. Kültürdilbilim araştırmalarında da önemli olan bu deyimler etnik, millî değerler, ritüeller, dinî hayat tarzına bağlı olarak ortaya çıkan âdetler, gelenekler, göreneklerde daha çok yansımalarını bulur. Bu yüzden deyimler, bir toplumun yaşantısını, kültürünü, hayata bakış açısını, değerlerini en iyi şekilde yansıtan anlatım araçlarıdır. Bir dilde bulunan deyimlerin çokluğu, o dilin anlatım gücündeki zenginliğini de ortaya koymaktadır. Bu açıdan bakıldığında gerek Rusça gerek Türkiye Türkçesinin deyim söz varlığı bakımından oldukça zengin olduğu söylenebilir. Her iki dildeki bu zenginlik, içinde organ adları geçen deyimlerin varlığının çokluğundan da anlaşılmaktadır. Yapılan bu çalışmada, Rusça ve Türkiye Türkçesinde organ adları ile kurulmuş birçok deyim karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Çalışmada somatik deyimler olarak adlandırılan bu deyimleri belli başlı organ adlarına göre sınıflandırmaktan ziyade Türkiye Türkçesindeki organ adı ile kurulmuş deyimlerle karşılaştırmalı bir analiz yaparak (her iki dilde aynı organ adı ile mi kurulduğu yoksa farklı organ adları kullanılarak mı oluşturulduğu) farklı dillerde ifade şekillerinin nasıl değişebildiğini ortaya koymak amaçlanmıştır. Birçok deyim sözlüğünün tarandığı bu çalışmada organ adlarının geçtiği deyimler yazıldıktan sonra ilgili

deyimin Türkiye Türkçesindeki karşılığı ve sözlük anlamı verilmiştir. Yapmış olduğumuz bu karşılaştırmalı çalışmada tespit edilen deyimler aşağıdaki şekilde başlıklara ayrılarak değerlendirilmiştir:

- Her iki dilde aynı organ adı ile oluşan deyimler
- Rusçada ve Türkçede farklı organ adları kullanılarak oluşturulan ancak anlam bakımından aynı olan deyimler
- Rusçada organ adı ile kurulmayıp Türkçede organ adı ile kurulan deyimler
- Rusçada organ adı ile kurulup Türkçede organ adı ile kurulmayan deyimler

Yine tespit edilen deyimler, eşdeğerlik açısından alt başlıklara ayrılarak incelenmiştir:

- Tam eşdeğeri olan deyimler
- Anlamsal açıdan aynı olmasına rağmen leksik açıdan kısmen farklılık gösteren kısmi eşdeğer deyimler
- Semantik eş değeri olan deyimler

Rusçada organ adı ile kurulmuş deyimler, Türkiye Türkçesindeki deyimlerle karşılaştırıldığında bu deyimlerin her iki dilde değişik şekillerde ifade edilseler de çoğunlukla aynı anlamı taşıdıkları ve birçok açıdan ortak özellik gösterdikleri tespit edilmiştir. Sonuç olarak Rusça ve Türkçe dil ilişkileri de göz önünde bulundurulduğunda iki dil arasında birbirine benzer ifade ve anlama sahip deyimlerin çok sayıda olması dil ve kültür bağlamında yapılacak olan karşılaştırmalı çalışmaların gerekliliğini ve her iki dildeki ortak deyim varlığı üzerine araştırma yapmanın, konunun daha detaylıca incelenmesinin önemini ortaya koymaktadır. Somatik deyimler üzerine karşılaştırmalı çalışmalar yeterli sayıda olmadığı için bu tür çalışmaların yapılmasının deyim alanında yapılacak diğer çalışmalara katkı sağlayarak önemli bir boşluğu dolduracağı kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- Akalın, Ş. Halûk vd., 2011. *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, Doğan. 2015. *Türkçenin Sözcükleri*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksoy, Ömer Asım. 1988. *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*. Deyimler Sözlüğü-2. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Dinçoğlu, Onur. 2003. *Türkçede Yabancı Terimler Sözlüğü*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Doğan, Levent. 2005. "Türk Dilinde Organ Adları Üzerine Bir İnceleme-Ana ve Ara Temel Kelimeler-". *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 6(1): 141-163.

Somatik Deyimler Bağlamında Rusça ve Türkçe Deyimlerin Karşılaştırılması

- Ekibayeva, A.S. 2018. *Sopostavitel'nyy analiz frazeologičeskikh edinits, vırajayuşih emotsii i çuvstva çloveka*, Tomsk.
- Gültek, Vedat. 2004. *Rusça- Türkçe Sözlük*. Ankara: Bilim ve Sanat.
- Hacızade, Naile. 2013. *Sözümün Canı Var, Azerbaycan Türkçesi Temelinde Deyimbilim Sorunları*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Hengirmen, Mehmet. 1999. *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Kaplan, Mehmet. 2015. *Kültür ve Dil*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kurilova, A.D. 2009. *Noviy frazeologičeskiy slovar' russkogo yazıka: bole 8000 frazeologizmov*. Moskva: Russkiy yazık-Media; Drofa.
- Livçina, A.Z. 2018. *Angliyskie frazeologičeskiye edinitsı s komponentom toponimom v lingvokul'turnom aspekte*. Yekaterinburg.
- Molotkov, A.İ. 1968. *Frazeologičeskiy slovar' russkogo yazıka*, Moskva: Sovetskaya Entsiklopediya
- Mustafayev M. E. , Şerbinin V. G. 1996. *Büyük Rusça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Novitskaya, M.V. 2013. *Frazeologizmi, ih tipi i osobennosti stroeniya. Stilevoe i reşevoye bitovaniye frazeologičeskikh yedinitis*, Sankt- Peterburg.
- Ojegov, S.İ., Şvedova, N. Yu. 2003. *Tolkoviy slovar' russkogo yazıka*. Moskva
- Özkan, F., Şadiyeva G. 2003. "Somatik Deyimler", *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 24:137-138.
- Paşalıoğlu, C. (2022). Rusça ve Türkçe Deyimlerde Burun Kavramı: Kültürdilbilimsel Bir İnceleme. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (27), 840-852. DOI: 10.29000/rumelide.1106160.
- Savko, İ.E. 2005. *Russkiy yazık*. Minsk: Harvest.
- Semyanova, M.K., Şerstova, N.N. 2014. "Somatiçeskiya leksika v ramkah substandartnoy frazeologii angliyskogo i russkogo yazıkov", *Nauçnoye soobşçestvo studentov XXI stoletiya. Gumanitarnıye nauki*, 5 (20). Novosibirsk: Sibak: 96-100.
- Süer, Ömer Aydın. 1999. *Rusça-Türkçe Deyimler Sözlüğü*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Şahin Hatice. 2009. "Kaşgarlı'dan Günümüze Organ İsimleriyle Kurulmuş Deyimler". *Turkish Studies* 4(3): 2020-2036.
- Şanskiy, N.M. 1986. *Frazeologiya sovremennogo russkogo yazıka*. Moskva: vışşaya şkola.

Selin TEKELİ

Teliya, V.N. 1996. *Russkaya frazeologiya. Semantiçeskiy, pragmatiçeskiy i lingvokul'turologiçeskiy aspekti*. Moskva: Şkola Yazık russkoy kul'turı.

Tor, Gülseren. 2007. "Kazakçada Organ Adlarıyla Kurulan Deyimler". Kazakistan ve Türkiye'nin Ortak Kültürel Değerleri Uluslararası Sempozyumu, Kazakistan, Almatı: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı- Abay Milli Devlet Pedagoji Üniversitesi- Çukurova Üniversitesi Ortak Yayını, 119-128.

Vorobyev V.V. 1996. *Teoretiçeskiye i prikladniye aspekti lingvokul'turologii*, Moskva.

Yarantsev, R.İ. 2001. *Russkaya frazeologiya*. Moskva: russkiy yazık.

İnternet kaynakları:

Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, <https://sozluk.gov.tr/>

Фразеологический словарь русского литературного языка,
<https://phraseology.academic.ru/>

